DOI:10.26104/NNTIK.2022.42.11.060

Даакыбаева А.Б.

МЕДИК-СТУДЕНТТЕРГЕ КЫРГЫЗ ТИЛИН ЧЕТ ТИЛИ КАТАРЫ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАЛЫК СИСТЕМАСЫНЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Даакыбаева А.Б.

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО СТУДЕНТАМ-МЕДИКАМ

A. Daakybaeva

FEATURES OF THE METHODICAL SYSTEM OF TEACHING THE KYRGYZ LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE TO MEDICAL STUDENTS

УДК: 378.147:811.512.154

Макала медик-студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуунун маселелерин бир нече изилдөөлөргө жана фактыларга таянуу аркылуу мисалдар менен тастыкталган негизди камтыйт. Эң негизгиси сүйлөөгө үйрөтүүдө: туурооч, алмаштыруучу, трансформациялык, айкалыштыруучу, коммуникациялык, ситуативдик, репродуктивдүү жана башка ыкмалардын жыйындысы ирээти менен берилди. Медициналык тармактардын (бейтапкана, дарыкана, оорукана ж.б.) мисалында түрдүү баарлашууну уюштуруп, бейтап менен дарыгердин ортосундагы пикир алышуунун түрдүү кырдаалдагы сүйлөшмөнү иштеп чыгуу сунушталды. Сүйлөшмөнүн жардамы аркылуу медик-студенттердин өз адистигине болгон кызыгуусу артып, медицина багытындагы жаңы терминдер менен толукталган кыргыз лексикасын өздөштүрөт. Коммуникация кандай гана тармакта болбосун тил аркылуу ишке ашып жаткандыктан тилди үйрөтүүнүн бардык ыкмаларын ылайыгына жараша үзгүлтүксүз колдонуу керек экендиги белгиленди.

Негизги сөздөр: *сүйлөө ишмердүүлүгү, коммуникативдик-кептик компетенция, компетенттүүлүк, кеп ишмердүүлүгү, кеп каражаттары.*

Статья включает в себя вопросы преподавания кыргызского языка как иностранного студентам-медикам на основании ряда исследований и фактов, подкрепленных примерами. Самое главное, по порядку был представлен набор имитационных, замещающих, трансформационных, комбинационных, коммуникативных, ситуативных, репродуктивных и других методов. Рекомендовано на примере медицинских отраслей (поликлиника, аптека, больница и т.д) разработать разговорник, организующий разностороннее общение между пациентом и врачом. Студенты-медики при помощи разговорника ознакомятся с кыргызской лексикой, дополненной новыми терминами, проявляющие интерес к своей профессии. Отмечено, что поскольку общение осуществляется через язык в любой сфере, необходимо регулярно использовать все методы обучения языку.

Ключевые слова: *речевая деятельность, коммуникативно-речевая компетенция, компетентность, речевая деятельность, речевые средства.*

The article includes the quations of teaching the Kyrgyz language as foreign language to medical students based on a number of studies and facts, supported by examples. Most importantly, a set of imitative, substitutive, transformational, combinational, communicative, situational, reproductive and other methods was presented in order. Recommended on the example of medical industries (polyclinic, pharmacy, hospital, etc.) to develop a phrasebook that organizes versatile communication between the patient and the doctor. With the help of the phrasebook, sdudents will get acquainted with the Kyrgyz vocabulary supplemented with new terms, showing interest in a new profession. It is noted that since communication is carried out through the language in any field, it is necessary to regulary use all methods of teaching the language.

Key words: *speech activity, communicative and speech competence, competence, speech activity, speech means.*

Кыргыз тили дүйнөдөгү эң байыркы тилдердин бири болуп саналат. Кыргызстанга ар кайсы чет өлкөлөрдөн көп сандаган чет элдик жарандар жогорку кесиптик билим алуу үчүн келишет. Кыргызстанда окуган чет элдиктер арасында эң популярдуу адистик – медицина адистигинде окушат. Чет элдик студенттерге кыргыз тилин үйрөтпөй туруп Кыргызстандын жогорку окуу жайларында окутуу мүмкүн эмес. Чет тили катары кыргыз тили боюнча мамлекеттик билим берүү стандарты сүйлөө ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн билүүнүн талаптарын аныктайт. Бул талаптар студенттердин профессионалдык жана социалдык абалына ылайык турмуштун бардык чөйрөлөрүндө коммуникативдик керектөөлөрүн канааттандырууга мүмкүндүк берүүчү көлөмдө коммуникативдик-кептик компетенциянын мазмунун билдирет. Биздин изилдөөбүздө кыргыз тилинин чет тили катары методикалык системасы медик-студенттердин диалог мисалында изилденет. Медициналык университетте «Кыргыз тили чет тили катары» дисциплинасы профилдик эмес, бирок ал медициналык студенттин университетте лекцияларда жана практикалык сабактарда, ошондой эле клиникалык мекемелерде практика учурунда билим берүү жана кесиптик ишмердүүлүгү үчүн маанилүү. Медициналык адистик дисциплиналарды: нормалдуу физиология, гигиена, офтальмология, нурлануу диагностикасы, терапия, онкология ж.б. окутуу менен бирге алар бирдиктүү максатка багытталган тилди үйрөнүүсү зарыл. Кыргыз тилин билүү коммуникативдик компетенттүүлүктүн негизи болуп саналат. Ал кыргыз тилдин жардамы менен турмуштук маанилүү экстралингвистикалык милдеттерди чече билүү катары түшүнүлөт.

Орус усулдук мектебинде биринчи жолу «коммуникациялык компетенттүүлүк» терминин М.Н.

Вятютнев төмөнкүчө чечмелөөнү сунуш кылган – «адамдын белгилүү бир коммуникация чөйрөсүндө навигациялоо жөндөмүнө жараша сүйлөө жүрүм-турумунун программаларын тандоо жана ишке ашыруу; темага, милдеттерге, студенттерде баарлашууга чейин, ошондой эле өз ара адаптация процессинде баарлашуу учурунда пайда болгон коммуникативдик мамилелерге жараша кырдаалды классификациялоо жөндөмү” [1, 104-б.].

Коммуникативдик компетенттүүлүк сүйлөө компетенттүүлүгүнө негизделет – сүйлөмдүн, суперфразалык биримдиктин, тексттин деңгээлинде оозеки жана жазма билдирүүлөрдү түшүнүү жана чыгара билүү [2, 64-б.]. Кеп компетенттүүлүк өз кезегинде лексикалык жана грамматикалык каражаттардын талап кылынган минимумун өздөштүрүү, башкача айтканда, лингвистикалык компетенттүүлүккө негизделет. Лингвистикалык компетенттүүлүк деп «өз оюн билдирүү жана башка адамдардын оюн лингвистикалык каражаттардын жардамы менен түшүнүү, б.а. сөздүк иш үчүн сөз байлыгын, грамматикасын жана айтылышын колдоно билүү көндүмдөрү» [3, 80-б.] деп түшүнүлөт. Лингвистикалык компетенттүүлүк төмөнкү компоненттерден турат: фонетикалык, грамматикалык жана лексикалык. Фонетикалык компетенттүүлүк кыргыз тилиндеги тыбыштарды кабыл алуу жана кайталоо боюнча билимдерди, жөндөмдөрдү жана көндүмдөрдү камтыйт. Фонетикалык көндүмдөр ритмикалык-интонация жана угуу-айтуу жөндөмдөрү болуп бөлүнөт. Угуу-айтуу жөндөмдөрү угуу – (айрым фонемаларды, сөздөрдү, сөз айкаштарды, сүйлөмдөрдү таануу жана ажырата билүү); айтуу – (тыбыштарды туура артикуляциялоо жана аларды сөздө, сөз айкашында, сүйлөмдө айкалыштыра билүү) болуп бөлүнөт. Грамматикалык компетенттүүлүк тилдин грамматикалык элементтерин билүү жана аларды кепте колдоно билүү, б.а. белгилүү бир маанини түшүнүү жана билдирүү, аны эрежеге ылайык курулган сөз айкаштары жана сүйлөмдөр түрүндө формалдаштыруу жөндөмү десек болот. Ага кыргыз тилинин мыйзамдары жана нормалары кирет. Лексикалык компетенттүүлүк – лексикалык билимге, шык-жөндөмгө, ошондой эле жеке тилине жана сүйлөө тажрыйбасына, адамдын сөздүн контексттик маанисин аныктоо жөндөмүнө, анын эки тилдеги маани чөйрөсүн салыштырып, сөздүн маанисинин түзүлүшүн түшүнүү жана сөздүн маанисиндеги өзгөчө улуттук маанини бөлүп көрсөтүү. Бул компетенцияларды өздөштүрүү сүйлөө иш-аракетинин төрт түрү боюнча ишке ашырылат: окуу, сүйлөө, жазуу жана угуу, аларды окутуу өз ара байланышта, бирок алардын ар бирине дифференцияланган мамиле кылуу менен жүргүзүлүшү керек [4, 192-б.]. И.П. Лысакова психология репродуктивдүү жана рецептивдик-продуктивдүү, кеп ишмердүүлүгүнүн негизги жана туунду түрлөрүн бөлгөндүктөн, сүйлөө ишмердүүлүгүнүн үч деңгээлдүү структурасын сунуштайт [4, 270-б.]:

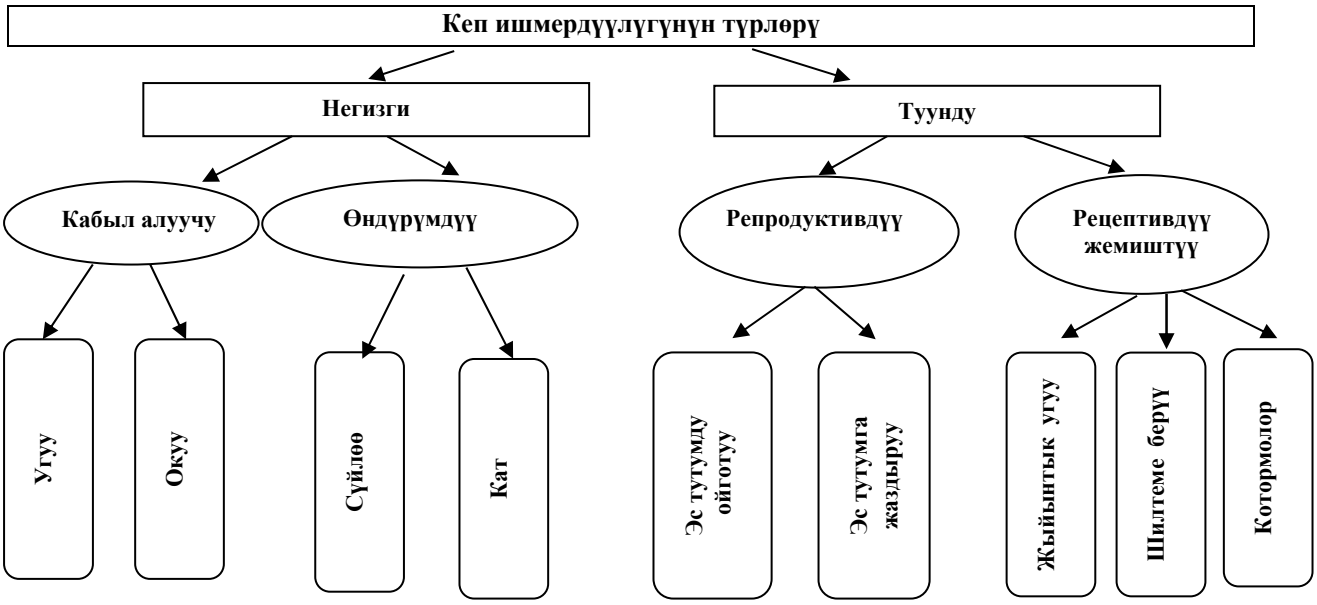

1-сүрөт.

1-сүрөттө сүйлөө иш-аракетинин түрлөрү угуу – кепти кулак менен түшүнүү – жөн гана угуу эмес, түшүнүү менен угуу дегенди билдирет. Е.Н. Соловова угуу көндүмдөрүн өнүктүрүү үчүн көнүгүүлөрдүн төмөнкү системасын сунуш кылат: сүйлөөчүдөн кийин сөздү кайталоо (текстти угуу, аны синтагмаларга бөлүү, тааныш сөздөрдү жана түзүлүштөрдү үйрөнүү керек), кептин угуусун өнүктүрүү үчүн көнүгүүлөр (визуалдык колдоо менен угууну колдонуу, мисалы, билим берүүчү видео), көнүгүүлөр окутуу эс жана ыктымалдык болжолдоо. Эс тутумду үйрөтүү үчүн көнүгүүлөргө төмөнкүлөр кирет: текстти уккандан кийин айтылгандарга макул болуу же четке кагуу, маанилүү маалыматты эстеп калуу (даталар, ысымдар, сүйлөө иш-аракеттеринин түрлөрү). Эл аралык медициналык студенттер медициналык кепти кулак менен түшүнүүгө жана тааныш медициналык терминдерди угууга үйрөнүшү керек. Медициналык адабияттарды окуу-маалыматтын эң маанилүү булагы. Чет элдик медициналык студенттерди окутуу процессинде англис, орус тилиндеги адабияттардан тышкары кыргыз тилиндеги адабияттарга көбүрөөк кайрылууга туура келет. Өзгөчө медициналык мүнөздөгү маалыматты максималдуу түшүнүү менен окуу өзгөчө маанилүү. Методологиядагы окуу – бул жазма текстти кабыл алуу жана түшүнүү менен байланышкан сүйлөө иш-аракетинин бир түрү. Окууга үйрөтүү методунда көнүгүүлөрдүн төмөнкүдөй түрлөрү бөлүнөт: текстке чейинки жана тексттен кийинки [6, 308-311-бб.]. Текстке чейинки көнүгүүлөр көндүмдөрдү өнүктүрүүгө багытталган: тааныш сөздөрдү таануу, бейтааныш сөздөрдүн маанилерин формалдуу белгилер, контекст боюнча, сөздүктүн жардамы менен аныктоо, сөздөрдү кептин салыштырмалуу толук маанилүү сегменттерине айкалыштыруу, ар кандай деңгээлдеги текст элементтеринин ортосундагы байланыштарды жана мамилелерди туюндурган сөздөрдү түшүнүү: лексикалык бирдиктерди жана синтаксистик конструкцияларды болжолдоо [7, 270-б.]. Текст алдындагы көнүгүү: рубрика менен иштөө (тексттин темасын аныктоо), жаңы лексика менен таанышуу, текстке чейинки суроолорго жооп берүү. Текстке жакын көнүгүүлөр текстти окуу боюнча тапшырмалар түрүндө ишке ашырылат, кеп материалы менен иш жүргүзүлөт. Тексттен кийинки көнүгүүлөр текстти түшүнүүгө, анын темасын жана негизги идеясын аныктоого, текстти семантикалык бөлүктөргө бөлүүгө, андагы негизги сөздөрдү табууга, айтылгандарды жокко чыгарууга же ага макул болууга, фактыны далилдөөгө, кимдир-бирөөнү же бир нерсени мүнөздөөгө, тексттин планын түзүү, тексттин мазмунун жыйынтыктоо. Чет элдик медик-студенттер медициналык жардамга кайрылуунун себептерин аныктоо, даттануларды, симптомдорду жана оорунун узактыгын аныктоо үчүн пациент менен маектешүүгө жөндөмдүү болушу керек. Чет өлкөлүк студенттер медициналык терминологияны гана эмес, оорулардын жана симптомдордун «күнүмдүк» аталыштарын да жакшы билиши керек, анткени кээде бейтаптар өз сөзүндө кесипкөй эмес тилди колдонушат [8, 59-б.]. Сүйлөөгө үйрөтүүнүн максаты – ойду билдирүү, маалыматты оозеки түрдө берүү. Кыргыз тилинде сүйлөөгө үйрөтүү системасы төмөнкүдөй тил көнүгүүлөрүн камтыйт: тууроочу, алмаштыруучу (лексикалык мазмунун өзгөртүү), трансформациялык (лексика-грамматикалык түзүлүшүн өзгөртүү), айкалыштыруу; жана коммуникация көнүгүүлөрү: суроо-жооп, ситуациялык, репродуктивдүү (кайталап айтып берүү), сыпаттоо (айкындуулукка негизделген сүрөттөө), демилгелүү (оюн, роль), котормо [9, 59-б.]. Медициналык университетте окуунун жүрүшүндө студенттер оозеки баяндаманын төмөнкү жанрларын өздөштүрүүлөрү зарыл: билдирүү, баяндама, талкуу. Алардын ар бирине ээ болуу келечектеги дарыгерлерге пикир алмашуу, ишкердик сүйлөшүүлөр жана илимий талкууларды камтыган кесиптик ишмердүүлүктө пайдалуу болот.

Жазууну үйрөнүү кыргыз тилин чет тили катары окутуунун маанилүү жана эң татаал бөлүгү. Ар бир медик-студент медициналык документтерди түзө алышы керек: оорунун тарыхын, анын ичинде оорунун анамнезин, анын алгачкы белгилери пайда болгондон тартып, дарыгер аны башкаруунун башталышына чейин, жашоо тарыхын, бейтаптын объективдүү абалы, диагноз жана пациентти башкаруу планы жана башка жагдайларын жаза алышы шарт. Студент амбулатордук пациенттердин медициналык эсебин, пациентти кабыл алуу жана ооруканага жаткыруудан баш тартуу журналдарын жүргүзө билиши керек. Сүйлөөгө үйрөтүү көнүгүүлөрүнүн классификациясы катары И.П. Лысакованын классификациясына таянып, биз төмөнкүдөй үлгүнү сунуштайбыз:

Пикир алышууну жөнгө салуучу көнүгүүлөрдүн композициясы
↓
Кырдаалды аныктап алуу
Суроо-жооп аркылуу маектешүү
Аудиомаекти уюштуруу
Видеомаекти уюштуруу
Пресс-конференция, диспут, тегерек стол, дебат, талкууларды уюштуруу
Аралыктан (онлайн) же бетме-бет (оффлайн) маектешүүлөрдү уюштуруу
Сурамжылоо, анкета, суроо-талаптарды изилдеп, аларга карата маектерди уюштуруу
Импровизация же чыгармачылык менен маектешүү

Жогоруда сунушталып жаткан көнүгүүлөрдүн композициясы ушулар менен гана чектелип калбайт, анткени канча окутуучу же мугалим, изденүүчү менен изилдөөчү, же болбосо методист болсо, алардын ар биринин өзүнүн ой-пикири, көз караштары жана ыкмалары болот. Демек, сабактын ээси кандай ыкманы колдонушун өзү тандайт. Биздин оюбузча, салттуу сабакты жокко чыгарбай эле, анын өзөгүнө таянуу менен импровизация, инновация сыяктуу жаңычыл мамилелер менен коштолсо, - балдардын (окуучулардын, студенттердин, угуучулардын ж.б.) билим деңгээли бир кыйла өсмөк; - дүйнө таанымдары кеңеймек; - өзүнө болгон жоопкерчилиги артмак; - адамдарга жана айлана-чөйрөгө болгон мамилелери өзгөрмөк; - алган маалыматтарын практика жүзүнө пайдалуу колдоно алмак; - сүйлөө маданияты жакшырмак. Бул тизме улана берет. Андыктан, адам баласынын жашоосу пикир алышууга негизделгендиктен, ар бир адам өзүнүн "пикир алышуу маданиятын" өркүндөтүп-өөрчүтүү менен коомдо башка адамдарга үлгү боло алат деген ишенимдебиз.

Мындан тышкары медициналык тармактардын (бейтапкана, дарыкана, оорукана ж.б.) мисалында түрдүү баарлашууну уюштуруп, бейтап менен дарыгердин ортосундагы пикир алышуунун түрдүү кырдаалдагы сүйлөшмөнү иштеп чыгуу керек. Эгер сүйлөшмөнү иштеп чыксак, анын жардамы аркылуу медик-студенттердин өз адистигине болгон кызыгуусу артып, медицина багытындагы жаңы терминдер менен толукталган кыргыз лексикасын өздөштүрөрү белгиленди. Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методикасында жазуу деп тилдин графикалык жана орфографиялык системасын өздөштүрүү же ойду графикалык формада билдирүү процесси түшүнүлөт. Аларга төмөнкү сүйлөө көнүгүүлөрү кирет: жат жазуу, баяндоо, кыскача баяндоо (текстти семантикалык жактан кыскача кайра чыгаруу, конспект, аннотация, реферат), курамы. Кеп көндүмдөрүн ийгиликтүү калыптандыруу үчүн сүйлөө көнүгүүлөрүнөн тышкары тилди окутуунун эң натыйжалуу ыкмасын аныктоо зарыл. Орус тилин чет тили катары окутуунун заманбап методологиясы психолог Б.В. Беляевдин ысымы менен байланыштуу, ал окутуу методу «окуу процессинде практикалык түрдө колдонулуп жаткан бардык техникалардын жана методдордун негизинде жаткан фундаменталдык жоболордун ажырагыс жыйындысы» деп түшүнүү керек деген [10, 229-б.].

Коммуникация көнүгүүлөрү (кеп сүйлөөгө үйрөтүү) жооптуу композициялык сыпаттама суроо-жооп, реплика, шарттуу сүйлөшүү, оозеки аңгеме, импровизация – аңгеме, драмалаштыруу, видео окуя, демилгелүү оюн, пресс-конференция, диспут интервью, табышмактар, мультфильм кадрларын, диапазондорду, кинофильмдерди калыбына келтирүү, репродуктивдүү кайталоо, кырдаалдык микроситуация, окуу-кептик кырдаал, проблемалуу кырдаал. Заманбап көз караштан алганда, окутуу методу «окуу процессинин максаттарын, милдеттерин жана мазмунун ишке ашыруучу, ошондой эле жолдорун аныктоочу окутуунун тактикалык модели» [11, 309-б.] деп түшүнүлөт.

Азыркы учурда тилдерди чет тили катары окутуунун методикасы окутуунун жалпы моделин түзгөн окутуу методдорунун жетишээрлик чоң арсеналын топтогон. Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методикасы боюнча методдор төмөнкүлөргө бөлүнөт:

- түз (табигый, аудиовизуалдык, аудиолингвалдык);
- аң-сезимдүү (котормо-грамматикалык, аң-сезимдүү-практикалык, аң-сезимдүү-контрастивдүү, программаланган);
- интенсивдүү (суггестопедиялык, активдештирүү ыкмасы, эмоционалдык-семантикалык, ритмопедия, гипнопедия, релаксацияопедия);
- айкалыштырылган (коммуникациялык, активдүү, репродуктивдүү чыгармачылык).

А.Н. Щукин 20 га жакын метод-түшүнүктү баяндайт, анын пикири боюнча, алардын ичинен жетөө көбүнчө колдонулат: котормо-грамматикалык, аң-сезимдүү салыштырма, аң-сезимдүү-практикалык, аудиовизуалдык, аудиолингвалдык, сугастопедиялык, айкалыштырылгандык [12, 334-б.]. А.В. Текушев аңсезимдик-практикалык, аудиовизуалдык, котормо-грамматикалык, аралаш, ситуациялык, котормо жана тескери котормо, имитациялык, алмаштыруучу, оозеки-угуу, түз ыкмаларды ажыратат. XVIII-XIX кылымдарда кеңири тараган алгачкы окутуу ыкмаларынын бири текстерди эне тилине которуудан жана грамматикалык көнүгүүлөрдү аткаруудан турган грамматика-котормо ыкмасы. Бул метод боюнча чет өлкөлүк студенттерди окутуу үчүн негиз болуп атайын медициналык лексика жана грамматикасы бар текстер саналат. Натыйжада студент негизги медициналык терминдерди үйрөнүшү керек, аларды кыргыз тилинен орус, англис тилине жана тескерисинче которууга, ошондой эле грамматикалык эрежелерди жана конструкцияларды үйрөнүшү керек.

Методдун өкүлдөрү анын негизги принциптерин негиздешкен. Тике метод күнүмдүк баарлашууда колдонулган кыргыз тилин практикалык түрдө өздөштүрүүдөн турат. Медициналык студенттер үчүн баарлашуунун негизги формасы диалог, тактап айтканда дарыгер менен пациенттин диалогу. Тике методдун бир түрү аудиовизуалдык жана аудиолингвалдык методдор болуп саналат, алардын маңызы чет элдик студенттердин айтылышына оң таасирин тийгизген. Кыргыз тилиндеги кептин үн тарабын өздөштүрүүнүн заманбап визуалдык жана угуу визуалдаштыруу каражаттарын колдонуу менен тилди үйрөтүү болуп

саналат. Бул ыкмалар анын жазуу жагын эмес, «жандуу» сүйлөө тилин өздөштүрүүгө багытталган. Аудиолингвалдык методдун негизги кемчиликтери:

1. Механикалык окутуу ыкмаларынын кеңири таралышы;

2. Сүйлөө көнүгүүлөрүнүн монотондуулугу;

3. Окуучулардын аткарылуучу операциялардын максатын туура эмес түшүнүшүнө алып келген структураларды маанисиз жаттоо;

4. Сүйлөө ишмердүүлүгүнүн төрт түрүн окутууда өз ара байланыштын жоктугу [13, 309-б.].

Е.И. Пассов тилди окутуунун коммуникативдик ыкмасын колдонууну сунуштайт, анын өзгөчөлүгү – окуу процессинин реалдуу баарлашуу процессине жакындоосу, чет өлкөлүк студенттерди үйрөнүп жаткан тилинде баарлашууга үйрөтүү [14, 568-б.]. Баарлашууга коммуникативдик методунун негизги принциптери:

- сүйлөө-ой жүгүртүү иш-аракетинин принциби (байланышты окутуу процессин уюштуруу үчүн окуучулардын ой жүгүртүү активдүүлүгүн активдештире ала турган көйгөйлөрдү жана көйгөйлүү кырдаалдарды тандап алуу керек. Аларды талкуулоо зарылдыгын пайда кылуу;

- индивидуалдаштыруу принциби (байланыш инсандын бардык инсандык өзгөчөлүктөрү менен шартталган: индивидуалдык, субъективдүү жана жеке;

сүйлөө үчүн материалдарды, окуу үчүн тексттерди тандоо, көнүгүүлөрдү уюштуруу ж.б. жеке индивидуалдаштырууну эске алуу менен гана чечилет);

- функционалдуулук принциби кеп каражаттарын функционалдык тандоону жана уюштурууну белгилейт.

Студенттер кеп каражаттарынын бардык системасын толук өздөштүрө алышпайт, ошондуктан функционалдык жөнөкөйлөштүрүлгөн модель керек;

- кырдаалдын принциби кырдаалды коммуникациялык окуу процессин уюштуруунун бирдиги катары таанууну карайт;

- жаңылык принциби (жаңылык материалдардын мазмунуна, окуу шарттарына, окутуунун ыкмаларына, окуу процессин уюштуруунун формаларына ж.б. тиешелүү).

Медициналык билим берүүнүн практикасында “активдүү окутуу методдору” термини орун алган [15, 104-б.]. Медициналык ЖОЖдордо окутуунун активдүү ыкмаларынын арасында төмөнкүлөр бар:

- лабораториялык семинарлар (материалдык объектилерди изилдөө, препараттар, муляждар, фантомдор);

- клиникалык маселелерди чечүү, моделдерге же пациенттерге кол аракеттерди жасоо (пальпация, перкуссия, канды токтотуу, жасалма дем алуу көндүмдөрү);

- тарбия берүүчү ролдук жана ишкердик оюндар;

- студенттердин окуу-изилдөө иштери жана студенттердин илимий-изилдөө иштери, оорунун окуу тарыхын түзүү.

Биздин изилдөөбүздүн натыйжалары төмөнкүдөй тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет. Кыргыз тилин окутуу процессинде кеп иш-аракетинин түрүнө жана окуу максаттарына жараша болгон методдорду айкалыштыруу зарыл. Медик-студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуу системасы бир катар өзгөчөлүктөргө ээ. Ал окуучуларга эне тилин үйрөтүү системасынан да, жалпы билим берүүчү дисциплиналарды окутуудан да олуттуу айырмаланат. Чет элдик студенттерге кыргыз тилин үйрөтүү үчүн классикалык окутуу системасы жетишсиз. Медициналык университетте кыргыз тилин окутуу контексттик болушу керек, б.а. чет элдик студенттердин келечектеги кесибине, биздин учурда врачтык кесипке багытталган. Демек, чет элдик медик-студенттерге кыргыз тилин окутуу башынан эле профессионалдык жактан багыт алуу керек. Кыргыз тилин окутуу медициналык багытты эске алуу менен түзүлүшү керек. Ошондуктан, негизги көңүл медициналык байланыш чөйрөсүндө эң көп колдонулган медициналык терминологияны үйрөнүүгө бурулушу керек. Ошондой эле оорулардын жана симптомдордун күнүмдүк аталыштары үйрөтүлүш керек. Медициналык университетте кыргыз тилин чет тили катары окутуунун негизги милдеттери студенттердин көндүмдөрүн калыптандыруу болуп саналат. Алсак: оорулуунун сүйлөгөнүн, анын даттанууларын түшүнүү (кепти анын үн туюнтушунда түшүнүү); – пациент менен диалог жүргүзүү (ойлорун оозеки айтуу); – оорунун тарыхын жазуу, медициналык документтерди толтуруу (ойлорун жазуу жүзүндө берүү); – медициналык адабияттарды окуу (сөздү анын графикалык туюнтмасы менен түшүнүү). Кыргыз тили сабагында профессионалдык баарлашуу процессинде студенттердин арасында «дарыгер-пациент» диалогун жүргүзүү көндүмдөрүн калыптандыруу маанилүү. Чет элдик медик-студент бейтап менен маек куруп, анын даттанууларын түшүнүп, оорунун тарыхында кыргыз тилинде тиешелүү жазууларды жүргүзө алышы керек. Чет элдик студенттер кыргыз тили боюнча алган билимдерин колдонушат. Алар жыл сайын ооруканаларда клиникалык практикадан өтүшкөндө, алар чыныгы бейтаптар менен баарлашуу тажрыйбасын алышат.

Жыйынтыктап айтканда, биз сунуштаган пикир алышууну жөнгө салуучу көнүгүүлөрдүн композициясы салттуу сабактын чегинде ыңгайына жараша колдонулса билим берүү процессин бир канча пайыздык көрсөткүчкө көтөрмөк. Азыркы учурда жогорку окуу жайланында бекитилген кыргыз тилинин практикалык курсу дисциплинасын алып барган окутуучулар бирдей типтеги көнүмүш сабакты өткөрүп жатышат. Мындай жагдай студент үчүн да, өзү үчүн да

окуу процессине болгон кайдыгерликти жаратпай койбойт. Андыктан көнүмүш зонадан чыгууну жолго коюуну сунуштайт элек. Ошондой эле, медициналык билим берген жайларында чет өлкөлүк студенттерди даярдоодо адистикти эске алып, андан тышкары, кесиптик кыргыз тилин билүү талап кылынган практикага багытталышы керек. Ошондуктан медициналык ЖОЖдо кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методикалык системасын маалыматташтыруу керек деген тыянак чыгаруу керек.

Адабияттар:

1. Миролюбов А.А. Вопросы контроля обученности учащихся иностранному языку: методическое пособие / А.А. Миролюбов. - Обнинск: Титул, 2001. - С.80
2. Бимурзина И.В. Инновационные технологии: развитие коммуникативной компетенции иностранных студентов в преподавании русского языка как иностранного / И.В. Бимурзина. // Вестн. Томского гос. пед. ун-та. - 2013. - №13 (141). - С. 64
3. Вятютнев М.Н. Теория учебника русского языка как иностранного (методические основы) / М.Н. Вятютнев. - М.: Русский язык, 1984. - 144 с.
4. Лысакова И.П. Русский язык как иностранный. Методика обучения русскому языку: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.П. Лысакова, Г.М. Васильева. - М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. - С. 270.
5. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: АРКТИ, 2003. С. 38. - С.192.
6. Ляпидовская М.Е. Чтение в практике обучения русскому языку как иностранному / М. Е. Ляпидовская // Филология и культура. - 2014. – № 4(38). - С. 308-311.
7. Хавронина С.А. Инновационный учебно-методический комплекс «Русский как иностранный»: учеб. пособие / С.А. Хавронина, Т.М. Балыхина. - М., 2008. - 59 с.
8. Байтакова М.К. Использование терминов в профессиональной речи будущих медиков / М.К. Байтакова, А.У. Канлыбаева./ Наука, техника и образование. - 2015. - №3(9). -С. 59
9. Лысакова И.П. Русский язык как иностранный. Методика обучения русскому языку: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.П. Лысакова, Г.М. Васильева. - М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – С.270
10. Лебединский С.И. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие / С.И. Лебединский, Л.Ф. Гербик. - Мн., 2011. - С. 309.
11. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б.В. Беляев. - М.: Просвещение, 1965. - С. 229.
12. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие / А.Н. Щукин. - М.: Высшая школа, 2003. - С. 334.
13. Пассов Е.И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования / Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. / Методич. пособие для преподавателей русского языка как иностранного. - М.: Русский язык, 2010. - С. 568.
14. Лебединский С.И. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие / С.И. Лебединский, Л.Ф. Гербик. - Мн., 2011. - С. 309
15. Кудрявая Н.В. Педагогика в медицине: учеб. пособие для студ. высш. мед. учеб. заведений / Н.В. Кудрявая, Е.М. Уколова, Н.Б. Смирнова, Е.А. Волошина, К.В. Зорин. - М.: Изд. центр «Академия», 2006. - С.104.